

Romuald Derbis

Pojmowanie jakości przypisywanych życiu przez młodzież uczącą się i bezrobotną

Nadal aktualna jest teza M. Kreutza (1958), że wszyscy chcielibyśmy, aby nam i innym ludziom było dobrze na świecie, chociaż nie wiele wiemy od czego zależy szczęście, zadowolenie z życia, dobre samopoczucie. Ostatnio subiektywne stany psychiczne człowieka znowu znajdują poczesne miejsce w podejmowanych problemach naukowych (np. M. Maffesoli, 1989; J. Ortega y Gasset, 1992; H. Tennen, J. Suls, G. Affleck, 1991; Y. Bar-Tal, 1992; St. Kowalik, 1993; R. Lazarus, 1993). Idea życia dla czegoś poza podmiotem ustępuje w nich odradzającej się idei życia jako wartości samej w sobie. Tym samym ożywa nurt badań introspekcyjnych, w którym najistotniejsza jest analiza doświadczeń i doświadczania życia. Do operacjonalizacji pojęć związanych z subiektywnymi aspektami doświadczeń wygodne są koncepcje związane ze stylem, sposobem, sensem i jakością życia. W polskiej literaturze zaznacza się stosunkowo najwyraźniej obecność pojęcia - jakość życia. Jest tak za przyczyną prac J. Czapieńskiego (1992), St. Kowalika (1993) oraz szeregu innych autorów, jakie się ukazały zbiorowo (por. Kolokwia Psychologiczne, 1993, t.2; Ruch Prawniczy, Ekonomiczny, Socjologiczny, 1993, 2). Na XXVIII Zjeździe PTP w Opolu (1993) pod hasłem "Jakość życia" odbyło się jedno z sympozjów.

Prezentowane opracowanie stanowi próbę podjęcia problematyki pojmowania jakości życia przez młodzież uczącą się (aktywną) i bezrobotnych absolwentów szkół średnich. Składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy pewnych rozważań na temat źródeł i jakości przypisywanych życiu. Druga - omówienia uzyskanych wyników badań.

Dlaczego źródła jakości życia?

We wspomnianej wyżej literaturze występuje mnogość interesujących podejść teoretycznych, propozycji operacjonalizacji i kierunków dalszych poszukiwań. Nie zawsze są one jasne i dopracowane.

Jedno z klarowniejszych rozróżnień teoretycznych polega na oddzieleniu w rozważaniach dwóch wymiarów: - źródeł jakości przypisywanych życiu i mechanizmów psychologicznych, które kształtują takie czy inne samopoczucie.

Drugie, także stosunkowo jasne, polega na koncentrowaniu się - w ramach badania źródeł - albo na obiektywnych warunkach życia, które stanowią pewną podstawę zadowolenia z niego, albo na subiektywnych stanach doświadczenia tych warunków.

Mechanizmami kształtowania się samopoczucia, inaczej dobrostanu, nie będą się tutaj zajmował. Ta droga bynajmniej nie powinna być zaniechana, chociażby dlatego, że daje nadzieję na ustalenie powodów dlaczego jedni ludzie w określonych warunkach, uznawanych na przykład za dobre, nie uzyskują wysokiego poziomu poczucia jakości życia, a inni osiągają go w warunkach mniej korzystnych (H. Sęk, 1993)?

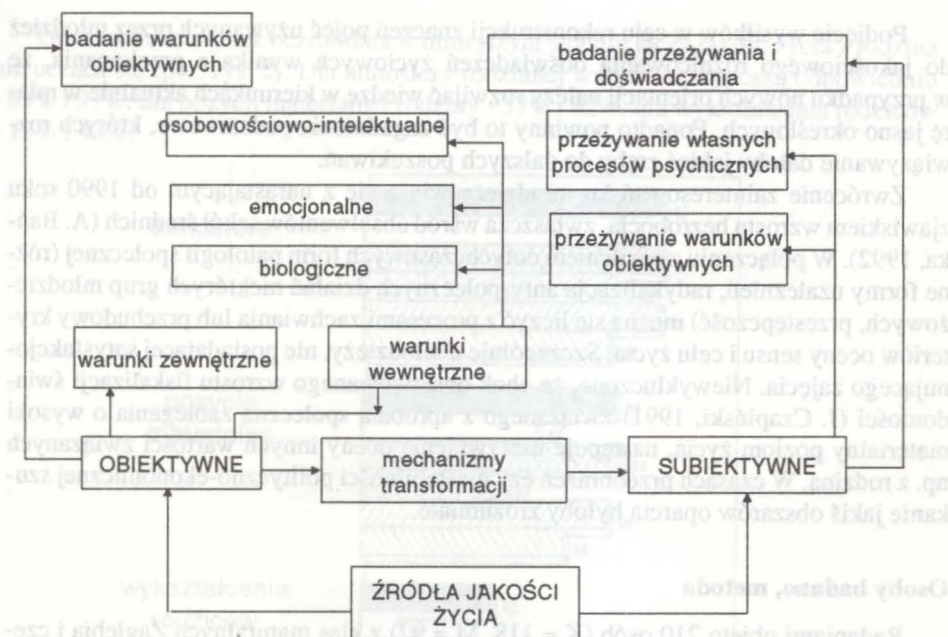
Chcę się zająć bardziej podstawowym na tym etapie zadaniem pozyskania aparatu pojęciowego do jakościowego różnicowania doświadczeń życiowych ludzi. W znacznej mierze chodzi o pewną rekonstrukcję pojmowania poziomu jakości życia przez młodzież aktywną i bezrobotną. Ponadto obie grupy młodzieży będą porównane za pomocą takich istotnych kryteriów, jak stosunek do rodziny, zdrowia, stanu posiadania, wykształcenia, własnych relacji międzyludzkich itp. Poszukując źródeł jakości życia mam nadzieję na pozostanie w nurcie wyodrębniających się kierunków badań i uniknięcie nieefektywnej addycji tematów.

Prototyp modelu źródeł jakości życia

Najogólniejsze zróżnicowanie źródeł jakości życia dotyczyć może ich obiektywności, która oznacza istnienie wielowartościowych własności środowiska zewnętrznego i wewnętrznego oraz subiektywności, która oznacza możliwość doświadczania tych własności. Jasne, że przyjmując analizowanie przeżywania doświadczeń za podstawę do określania poczucia jakości życia preferować należałoby subiektywne aspekty jego źródeł. Niemniej wymierność warunków obiektywnych jest kusząca. Łatwiej je zmierzyć, zwłaszcza gdy lokalizowane są na zewnątrz człowieka. Przy określaniu zewnętrzności i wewnętrzności źródła zazwyczaj chodzi o spełnienie jakiś warunków. Te zaś już mogą być rozumiane różnie. Nieco abstrakcyjnie, np. jako "wolność" i "unikanie mistyfikacji" (M. Adamiec, K. Popiołek, 1993) lub bardziej konkretnie jako zespół warunków życia człowieka (H. Sęk, 1993; J. Miluska, 1993; T. Tomaszewski, 1984; L. Rabenda-Bejkowska, 1979). W drugim przypadku warunki wewnętrzne, inaczej własności podmiotu, mogą jeszcze mieć charakter biologiczny (struktura organizmu, poziom funkcjonowania układów organicznych), osobowościowo - intelektualny (np. poczucie sprawstwa, tożsamości, odpowiedzialności, inteligencja, zdolności, itp.), bądź tyczyć się emocji względnie stale doświadczanych w różnych działaniach. Warunki zewnętrzne zaś są nieskończenie bogate, jak sytuacje w których może znaleźć się człowiek. Nie wszystkie mają jednakowe wagi. Najczęściej w literaturze wymieniane są takie sfery jak rodzina, małżeństwo, praca zawodowa, poziom wykształcenia, standard życia, instytucje społeczne. Duża liczba warunków nie zapewnia jednak rozwoju teorii, podobnie jak rosnąca przy tej okazji liczba wskaźników nie gwarantuje większej rzetelności pomiaru. Pewne nadzieje w tym względzie czynią koncepcje jakości życia, które uwzględniają aspekt zgodności procesów czy warunków. W przypadku propozycji T. Tomaszewskiego (1984) chodzi o zgodność procesów rozwoju jednostki i kształtowania się świata. U M. Adamiec i K. Popiołek (1993) o poziom zrównoważenia wa-

runków zewnętrznych (wolność i unikanie mistyfikacji) i wewnętrznych (autentyczna egzystencja każdego z nas). St. Kowalik (1993) upatruje z kolei źródła przesłanek do sądów o właściwościach własnego życia w zależnościach między warunkami zewnętrznymi i stanami psychicznymi. Opiera się przy tym na własnej koncepcji świadomości otoczenia personalnego i fizycznego oraz świadomości własnych procesów psychicznych (St. Kowalik, 1986). Propozycje te nie są jednak na tyle dopracowane, by móc je operacjonalizować.

Z pewnym uproszczeniem na rysunku 1 przedstawione relacje przyjmują postać prototypu modelu źródeł jakości życia.

Rys. 1. Prototyp modelu źródeł jakości życia

Grupa warunków obiektywnych ma tu taką własność, że można je również obiektywnie mierzyć. O psychologicznej jakości życia wnioskuje się wtedy tak, jak w medycynie wnioskuje się o zdrowiu z wyników badań np. morfologicznych. Podstawę stanowiąc mogą posiadane zasoby materialne, wykształcenie, stan biologiczny organizmu, poziom reaktywności, inteligencji itp. Trudnością jest tu dobór kryteriów, do w końcu normatywnych modeli, które pozwoliłyby orzekać jakiej jakości życia należałoby się spodziewać w określonych warunkach. Ponadto do wyjaśnienia będą paradoksy dobrego samopoczucia w warunkach przyjętych za złe i złego w warunkach dobrych.

Nie deprecjonując dróg obiektywnych trzeba jednak zauważyć, że sprzyjają raczej pomiarowi psychologicznego poziomu jakości życia, niż pomiarowi poczucia tej jakości. Stąd badanie przeżywania warunków obiektywnych i własnych procesów psychi-

cznych wydaje się drogą bardziej właściwą. Istotą podstaw poczucia jakości życia jest bowiem bardziej stosunek do warunków i procesów niż one same. Na dodatek wiadomo, że przyjemność i szczęście nie są zasadniczym celem życia i nie decydują o jego jakości. Raczej chodzi o możliwości samorealizacji, poszukiwania sensu życia czy przetrwanie (T. Rzepa, 1993). W podjętych badaniach pewne własności obiektywnych sfer życia (rodziny, relacji międzyludzkich, wykształcenia i innych), które mogą pełnić rolę kryteriów jego jakości są przedmiotem subiektywnej oceny ze strony młodzieży uczącej się i bezrobotnej.

Badanie pojmowania jakości przypisywanych życiu

Podjęcie wysiłków w celu rekonstrukcji znaczeń pojęć używanych przez młodzież do jakościowego różnicowania doświadczeń życiowych wynika z przekonania, że w przypadku nowych orientacji należy rozwijać wiedzę w kierunkach aktualnie w miarę jasno określonych. Ponadto powinny to być zagadnienia podstawowe, których rozwiązywanie dałoby jakieś zręby do dalszych poszukiwań.

Zwrócenie zainteresowań ku młodzieży wiąże się z narastającym od 1990 roku zjawiskiem wzrostu bezrobocia, zwłaszcza wśród absolwentów szkół średnich (A. Bańka, 1992). W połączeniu z nasileniem dotychczasowych form patologii społecznej (różne formy uzależnień, radykalizacja antyspołecznych działań niektórych grup młodzieżowych, przestępczość) można się liczyć z procesami zachwiania lub przebudowy kryteriów oceny sensu i celu życia. Szczególnie u młodzieży, nie posiadającej satysfakcjonującego zajęcia. Niewykluczone, że obok obserwowanego wzrostu fiskalizacji świadomości (J. Czapiński, 1991) związanego z aprobatą społeczną zabiegania o wysoki materialny poziom życia, następuje usztywnienie oceny innych wartości związanych np. z rodziną. W czasach przeobrażeń czy niestabilności polityczno-ekonomicznej szukanie jakiś obszarów oparcia byłoby zrozumiałe.

Osoby badane, metoda

Badaniami objęto 210 osób (K = 118, M = 92) z klas maturalnych Zagłębia i częstochowskiego środowiska studenckiego w wieku 18 - 25 lat (aktywni) oraz 122 (K = 64, M = 58) bezrobotnych absolwentów szkół średnich (bezrobotni) w porównywalnym wieku, głównie z częstochowskich klubów pracy.

Przedstawiono im ten sam niestandardyzowany kwestionariusz, w którym znajdowały się pytania o znaczenie niektórych zmiennych sytuacyjnych (np. rodzina, pozycja materialna, praca) i dyspozycyjnych (np. inteligencja, poczucie wolności i odpowiedzialności, zdrowie) dla jakości przypisywanych życiu. Dla zmniejszenia normatywnego charakteru badań dołączono pytanie otwarte - czym charakteryzuje się życie o wysokiej i niskiej jakości?

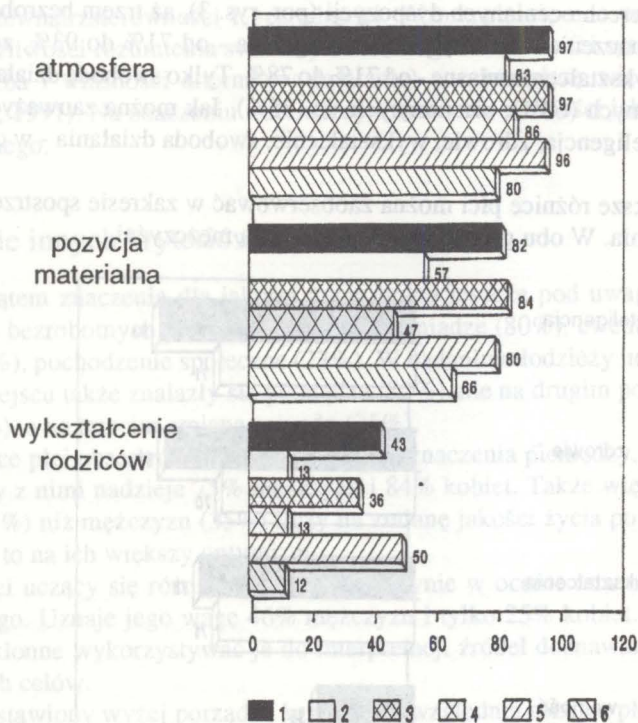
Wyniki

Na wstępie warto zauważyć, że podjęta problematyka jest istotna dla młodzieży aktywnej i bezrobotnej, ponieważ na pytanie - czy jakość życia ma dla Ciebie znaczenie?

- w obu grupach udzielono po 98% odpowiedzi tak. Większość, odpowiednio 91% i 93%, czuje się za tę jakość odpowiedzialna. Wpływu płci nie stwierdzono. Niewiele mniej młodzieży (69% aktywnych i 81% bezrobotnych) analizuje uwarunkowania jakości własnego życia. Mniejszy procent zastanawiających się wśród młodzieży aktywnej, może tu oznaczać poczucie wyższej jakości życia. Dłuższy czas zastanawiania się (martwienia) nad problemami w stosunku do czasu ich aktywnego rozwiązywania łączyć się powinien z gorszym samopoczuciem.

Znaczenie rodziny

Generalnie młodzież bezrobotna w mniejszym stopniu łączy jakość życia z rodziną niż ucząca się (por. rys. 2). Dla atmosfery rodzinnej wskaźniki wynoszą odpowiednio - 83% i 97%, dla pozycji materialnej rodziny - 57% i 82%, dla wykształcenia rodziców - 13% i 43%.

Rys. 2. Znaczenie rodziny dla jakości życia. 1 - średnie aktywnych, 2 - średnie bezrobotnych, 3 - kobiety, 4 - kobiety bezrobotne, 5 - mężczyźni, 6 - mężczyźni bezrobotni

Tendencja u bezrobotnych do słabszego oparcia w rodzinie wymaga zapewne analizy sytuacji tych rodzin. W przypadku interpretacji wyniku jako przejawu radzenia sobie na własną rękę i pewnego odcinania się od nie dającej wystarczającego wsparcia rodziny tendencje byłyby obiecujące. Interpretując wynik jako objaw poczucia bezrad-

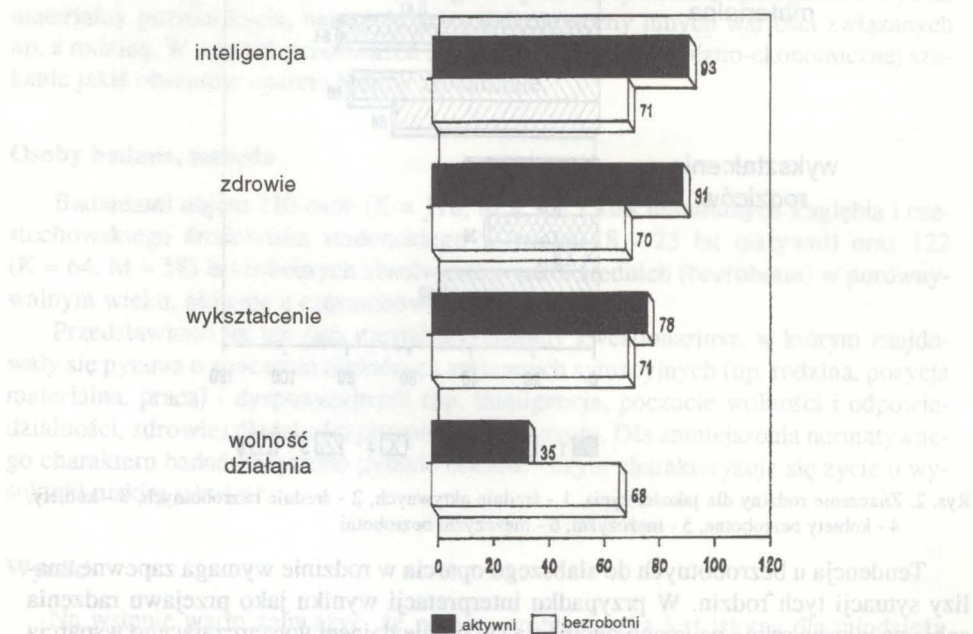
ności i zawodu należałoby uznać konieczność udzielenia wsparcia zewnętrznego. Możliwe, że bezrobotna młodzież w ogóle nie za bardzo ceni znaczenie wykształcenia rodziców dla jakości własnego życia. Zresztą u uczących się także ten wskaźnik jest najniższy. Zapewne mamy do czynienia ze skądinąd zrozumiętym w Polsce sądem o słabym związku wykształcenia i poziomu życia.

Na uzyskane wyniki pewien wpływ miała płeć badanych. Wśród bezrobotnych pozycja materialna rodziny ma większe znaczenie dla mężczyzn (66%) niż dla kobiet (47%). Wśród uczących się 50% mężczyzn, ale 36% kobiet, łączy jakość życia z wykształceniem rodziców. Wyniki te wydają się zrozumiałe przy przyjęciu założenia, że dla kobiet istotniejsze są relacje emocjonalne w rodzinie (także samo jej istnienie), a mężczyźni z kolei czują się bardziej odpowiedzialni za jej poziom życia. W tym względzie tradycyjne płnieńie ról się nie zmienia.

Znaczenie dyspozycji

Spośród czterech ocenianych dyspozycji (por. rys. 3), aż trzem bezrobotni przypisują mniejsze znaczenie niż uczący się. Inteligencja - od 71% do 93%, zdrowie - od 70% do 91%, wykształcenie własne - od 71% do 78%. Tylko swobodę działania docenia więcej bezrobotnych (68%), niż uczących się (35%). Jak można zauważyć hierarchia dyspozycji - inteligencja, zdrowie, wykształcenie, swoboda działania - w obu grupach pokrywa się.

Jedynie większe różnice płci można zaobserwować w zakresie spostrzegania wagi swobody działania. W obu grupach bardziej ją cenią mężczyźni.

Rys. 3. Znaczenie dyspozycji dla jakości życia

Ogólnie wyższe znaczenie wolności dla bezrobotnych może być przejawem efektu bumerangu, jako następstwa wzrostu poczucia ograniczenia po porażce w poszukiwaniu możliwości pracy lub dalszej nauki.

Ostatnie miejsce wolności jest zgodne na przykład z raportem "Polska a świat do roku 2000", gdzie wśród dwudziestu wartości Europy Wschodniej nie znalazła się w ogóle wolność. W Europie Zachodniej wolność osobista znalazła się na pierwszym miejscu. Szersze interpretacje tej sytuacji można znaleźć np. u K. Obuchowskiego (1993) i R. Derbisa (1993). Nie są one zbyt optymistyczne, gdyż wiążą się z takimi konsekwencjami jak obniżenie poczucia sprawstwa, zdolności samorealizacji, wyuczona bezradność.

Trzeba zauważyć, że u uczących się hierarchia jest wyraźniejsza, a u bezrobotnych następuje swoiste spłaszczenie wagi poszczególnych dyspozycji. Rozumiem to jako niekorzystny dla wyboru kierunków działań stan słabej orientacji w swoich mocnych i słabych stronach.

I tym razem, tak jak w przypadku analizy znaczenia rodziny, zwraca uwagę wspomniane obniżenie wskaźników u bezrobotnych, co można wyjaśniać, poprzez wzrost poczucia zewnątrzsterowności i bezradności. Wzmacnia się ono przez wzięcie pod uwagę możliwości rozumienia swobody działania jako własności sytuacji (dostępność pracy, liczba i własności alternatyw działania) o czym piszę więcej gdzie indziej (R. Derbis, 1991). Na znaczeniu traci wtedy rozumienie wolności jako pewnego stanu wewnętrznego.

Znaczenie innych kryteriów

Pod kątem znaczenia dla jakości życia brano jeszcze pod uwagę kryteria, które w badaniu bezrobotnych przyjęły kolejność: pieniądze (80%), ewentualna zmiana zawodu (41%), pochodzenie społeczne (27%). W badaniu młodzieży uczącej się na pierwszym miejscu także znalazły się pieniądze (82%), ale na drugim pochodzenie społeczne (35%), a na trzecim zmiana zawodu (25%).

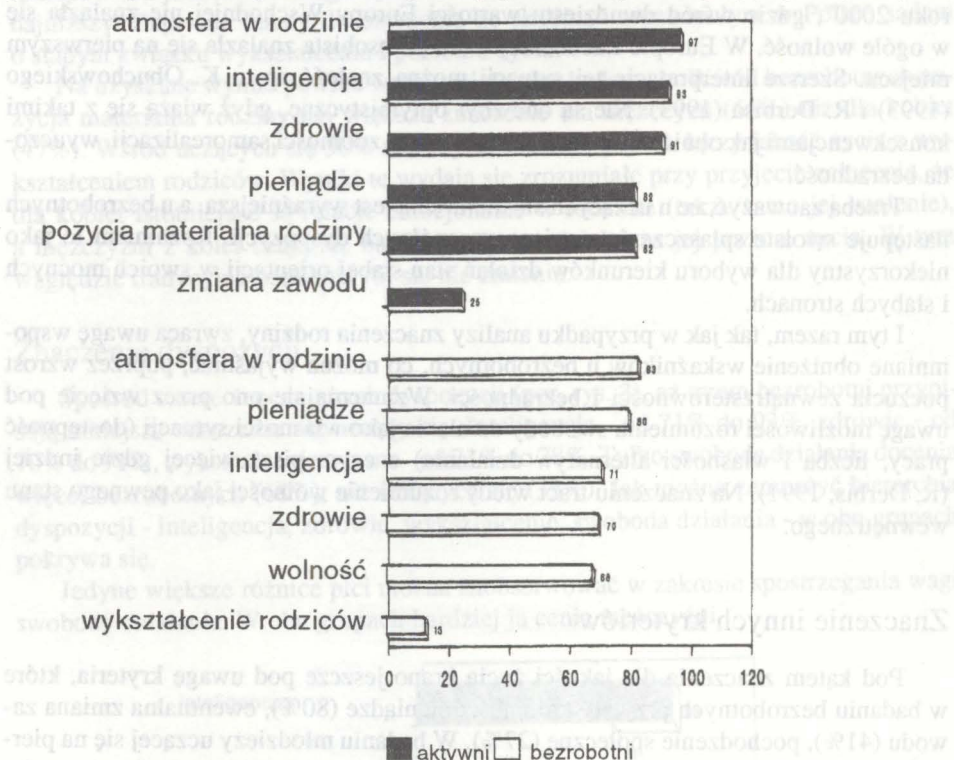
Różnice płci obserwować można w ocenie znaczenia pieniędzy. Wśród bezrobotnych łączy z nimi nadzieje 75% mężczyzn i 84% kobiet. Także więcej bezrobotnych kobiet (47%) niż mężczyzn (35%) liczy na zmianę jakości życia po zmianie zawodu. Wskazuje to na ich większy optymizm.

Z kolei uczący się różnią się wyraźnie jedynie w ocenie znaczenia pochodzenia społecznego. Uznaje jego wagę 46% mężczyzn i tylko 25% kobiet. Być może nie są zbyt skłonne wykorzystywać je do interpretacji źródeł doznawanych przeżyć, czy osiągniętych celów.

Przedstawiony wyżej porządek kryteriów uwzględnia różnice płci. Potwierdza się więc teza o fiskalizacji świadomości społecznej. Większe u bezrobotnych nadzieje na zmianę jakości życia po zmianie zawodu nie wymagają dodatkowych wyjaśnień. Potwierdza się także efekt słabego wiązania jakości życia z pochodzeniem społecznym, zaobserwowany wyżej w badaniu znaczenia rodziny, gdzie polegał na niskiej ocenie znaczenia wykształcenia rodziców. Wygląda trochę na niedocenianie przez młodzież, zwłaszcza bezrobotną, tego typu czynników o bardziej kulturowym charakterze.

Porządek znaczeń

Na rysunku 4 przedstawiono, z rozróżnieniem na młodzież uczącą się i bezrobotną, procentowy rozkład kryteriów istotnych w pojmowaniu jakości przypisywanych życiu.

Rys. 4. Porządek znaczeń kryteriów istotnych dla jakości życia

W obu grupach na pierwszym miejscu znalazła się atmosfera w rodzinie, która jest istotna dla 97% badanej młodzieży aktywnej i dla 83% bezrobotnej. W ostatniej grupie zbliżone znaczenie (80%) uzyskały pieniądze, które u uczących się są na trzecim miejscu (inteligencję i zdrowie traktują tu ex aequo).

Na drugim miejscu znalazły się także w obu grupach inteligencja i zdrowie, do których bezrobotni dołączają wolność (u nich ex aequo atmosfera i pieniądź).

Na ostatnim miejscu u aktywnych znajduje się zmiana zawodu (25%), a u bezrobotnych wykształcenie rodziców (13%). Podobieństwo wag znaczeń istotnych dla jakości życia jest w porównywanych grupach względnie duże. Wyłom stanowią komentowane wyżej większe wagi pieniędzy i wolności oraz mniejsza waga wykształcenia rodziców występujące u bezrobotnych.

Przedstawiony obraz powstał w oparciu o subiektywny stosunek badanych osób do arbitralnie zaproponowanych kryteriów. Jego uzupełnienie stanowią wyznaczniki, które młodzież sama określiła jako istotne dla charakterystyki wysokiej i niskiej jakości życia.

Znaczenie określone przez młodzież

Odpowiedzi udzielone na pytania, czym charakteryzuje się życie o wysokiej jakości, a czym o niskiej, pozwoliły wyróżnić pięć rodzajów wyznaczników. Dają one orientację z jakich obszarów życia młodzież czerpie jakości przypisywane życiu.

Wyznaczniki wewnętrzne, na które składają się wyznaczniki - psychiczne (komfort psychiczny, optymizm, tolerancja, intelekt, samorealizacja),

- biologiczne (ogólne zdrowie, odżywienie),
- etyczne (godność, zgodność z normami i samym sobą, wartości duchowe).

Wyznaczniki interakcyjne dotyczą relacji z bliskimi osobami, znajomymi, miłości i przyjaźni.

Wyznaczniki materialne łączą się przede wszystkim z posiadaniem mieszkania, korzystaniem z dóbr kultury, dostępnością sprzętu elektronicznego.

Wyznaczniki ułatwiające swobodę działania dotyczą wykształcenia, posiadanego zawodu, dostępności pracy, niezależności od innych.

Wyznaczniki hedonistyczne określają znaczenie wolnego czasu, przyjemności z osiągnięcia celów i sukcesów a także zadowolenia z osiągniętej pozycji społecznej.

Procentowy rozkład ważności poszczególnych wyznaczników dla młodzieży uczącej się i bezrobotnej wygląda następująco.

1. wyznaczniki materialne	- 77%
2. wyznaczniki wewnętrzne	- 76%
3. wyznaczniki interakcyjne	- 58%
4. wyznaczniki ułatwiające swobodę działania	- 51%
5. wyznaczniki hedonistyczne	- 10%

Praktycznie jednakowo ważne okazuje się spełnienie obiektywnych warunków zewnętrznych (dobra materialne) jak i wewnętrznych, z których część ma charakter obiektywny (odżywienie, medycznie pojmowane zdrowie), a część subiektywny (komfort psychiczny, samorealizacja). Uderza małe znaczenie przypisywane źródłom hedonistycznym. Dominuje duch prometejski a nie dionizyjski, który bardziej wydaje się sprzyjać przeżywaniu życia dla życia, więc i dbaniu o jego jakość (St. Kowalik, 1993). Wygląda na to, że jakość życia opierana jest bardziej na samorealizacji, w zbliżonej mierze zależnej od warunków materialnych i psychicznych.

Obraz taki dla czterech pierwszych miejsc zdecydowanie się zmienia, jeśli uczących się i bezrobotnych rozpatrzyć rozłącznie.

Dla aktywnych kolejność jest następująca:

1. wyznaczniki wewnętrzne	- 100%
2. wyznaczniki materialne	- 87%
3. wyznaczniki interakcyjne	- 82%
4. wyznaczniki ułatwiające swobodę działania	- 38%
5. wyznaczniki hedonistyczne	- 17%

Dla bezrobotnych zaś najważniejsze są wyznaczniki materialne 66%, prawie równie ważne te, które dotyczą swobody działania (63%), a dopiero na trzecim miejscu są wyznaczniki wewnętrzne (52%), tak istotne dla młodzieży uczącej się. Wskaźniki interakcyjne są ważne dla 34%, a hedonistyczne tylko dla 3%. Oznacza to, że brak aktywności rozumianej jako brak pracy lub niepodjęcie dalszej nauki, sprzyja prometejskie-

mu podejściu do życia. Rośnie znaczenie warunków zewnętrznych, czyli zewnątrzsterowność i bezradność. Zupełnie upada tworzenie jakości życia w oparciu o źródła przyjemnościowe. Wzrasta "proza życia", która polega na odchodzeniu od dbałości o samo-realizację, tolerancję, godność na rzecz samego utrzymania się przy życiu. Może to oznaczać jego brutalizację.

I tym razem wszystkie bezwzględne wartości wskaźników, z wyjątkiem swobody działania (tu głównie praca, zawód), są niższe, co wydaje się potwierdzać niekorzystny dla samopoczucia wzrost świadomości uzależnienia od sił zewnętrznych. Adaptacja może polegać wtedy niestety na wyuczeniu się bezradności. Jak sugeruje D. Doliński (1993) taka swoista "rezygnacja" z kontroli może czasowo sprzyjać regulacji zachowań.

Uwagi końcowe

Dla młodzieży uczącej się i bezrobotnej wagi większości zasadniczych warunków istotnych z kształtowaniem się poczucia jakości życia są zbliżone. Atmosfera w rodzinie, zdrowie, inteligencja, pieniądze stanowią źródła podstawowe. W tym względzie uzyskane wyniki wzmacniają dotychczasowe poglądy.

Bardziej interesujący jest wynik wskazujący na bezrobocie jako sytuację, która potęguje znaczenie wolności działania. Pojawia się efekt straty. Po jej doświadczeniu wartość opcji wzrasta. W świetle niskiego znaczenia wolności dla ludzi w naszym kraju (Raport, 1989) wydaje się, że porzekadło "mądry Polak po szkodziu" niestety ciągle jest aktualne. Dramatyzm sytuacji polega na tym, że bezrobocie w najmniejszym stopniu zależy od samej młodzieży. Wybierając w swoim czasie wśród istniejących szkół i zawodów nie można było przewidzieć krachu w budownictwie, przemyśle ciężkim czy w innych działach gospodarki. Posiadanie pracy warunkuje bowiem poczucie wolności działania i tę drogę określa jakość życia.

Inny istotny wynik to niewymienianie źródeł z kręgu wartości religijnych i niewskazywanie na związek jakości życia z bogiem. Świadczyć to może o bardziej fasadowym i obrządkowym niż przeżyciowym znaczeniu religii dla młodzieży.

Uzyskane wyniki stanowią mogą także pewien przyczynek do dyskusji nt. kierunków zajmowania się problematyką jakości życia. Rozwiązanie dylematu - czy to pojęcie włączyć w istniejące koncepcje teoretyczne, czy konstruować nowe - wydaje się być bliższe drogą budowy nowych koncepcji.

Jakość życia odnoszona do klasycznych wymiarów doświadczenia (np. rodzina, zdrowie ...) może zyskać na jasności poprzez badanie, jak człowiek na nich funkcjonuje. By wiedzieć coś konkretniej o jakości życia człowieka trzeba byłoby zbadać efektywność działań w rodzinie, kondycję psychofizyczną, uczestnictwo w życiu społecznym itp. wg jakichś względnie obiektywnych wskaźników.

Można także badać jak na określonych wymiarach przeżywane i spostrzegane jest własne życie. W tym przypadku człowiek sam dokonuje ocen swego funkcjonowania, co w połączeniu z doznawanymi emocjami najpełniej stanowi o jakości jego życia. Droga ta wydaje się być bardzo obiecująca.

Bibliografia

- Adamiec M., Popiołek K., Jakość życia - między wolnością a mistyfikacją, *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, 93-102, 2, (1993).
- Bańka A., Bezrobocie. Podręcznik pomocy psychologicznej, Print-B, Poznań, 1992.
- Bańka A., Bezrobocie jako przyczyna, skutek oraz kategoria opisu zmian mentalności. Rzeczywistość, stereotypy i utopie, w: Bańka A., Derbis R. (red.), *Myśl psychologiczna w Polsce Odrodzonej*, Gemini, Poznań - Częstochowa, 1993.
- Bar-Tal Y., W stronę zastosowań psychologii społecznej. *Przegląd Psychologiczny*, 7-28, 1, (1992).
- Czapiński J., Uziemienie polskiej duszy. *Nowiny Psychologiczne*, 5-18, 1, (1991).
- Czapiński J., *Psychologia szczęścia*. Akademos, Warszawa, 1992.
- Derbis R., Pojęcie swobody działania. *Prace Naukowe WSP, Częstochowa, Seria Psychologia*, 63-78, 2, (1991).
- Derbis R., Odpowiedzialna wolność w kształtowaniu jakości życia, w: Bańka A., Derbis R. (red.), *Psychologiczne i pedagogiczne wymiary jakości życia*, (w druku).
- Doliński D., Proces unikania sprawowania kontroli osobistej a efektywność funkcjonowania człowieka w: Bańka A., Derbis R. (red.), *Myśl psychologiczna w Polsce Odrodzonej*, Gemini, Poznań - Częstochowa, 1993.
- Kowalik St., Świadomość rzeczywistości personalnej a świadomość rzeczywistości fizycznej, w: *Poznańskie studia z filozofii nauki*, 10, 1986.
- Kowalik St., *Psychologiczne wymiary jakości życia* w: Bańka A., Derbis R. (red.), *Myśl psychologiczna w Polsce Odrodzonej*, Gemini, Poznań - Częstochowa, 1993.
- Kreutz M., *Przedmowa tłumacza* w: Guillaume P. (red.), *Podręcznik psychologii PWN*, Warszawa, 1958.
- Lazarus R., From psychological stress to the emotions. A history of changing outlooks, *Annual Reviews Psychology*, 1-21, 44, (1993).
- Maffesoli M., *The sociology of everyday life*, *Curent Sociology* 1b, 1989.
- Materiały XXVIII Zjazdu Naukowy PTP, Katedra Psychologii, WSP Opole*, 1993.
- Miluska J., Stereotypy i uprzedzenia jako determinanty jakości życia kobiet. *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, 145-156, 2, (1993).
- Obuchowski K., *Człowiek intencjonalny*, PWN, Warszawa, 1993.
- Ortega y Gasset J., *Po co wracamy do filozofii*, Spacja, Warszawa, 1992.
- Rabenda-Bajkowska L., Jakość życia w teorii i badaniach. *Studia Socjologiczne*, 135-149, 3, (1979).
- Ratajczak Z. (red.), *Kolokwia psychologiczne. Zmiany społeczne zagrożenia i wyzwania dla jednostki*, 2, (1993).
- Raport z badań przeprowadzonych przez *Futuribles Internationales*. Polska a świat do roku 2000, w: *Polska 2000*, 2, (1989).
- Rzepa T., Co wnoszą badania biograficzne do refleksji nad psychologicznymi wymiarami jakości życia. *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, 103-109, 2, (1993).
- Sęk H., Jakość życia a zdrowie. *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, 110-117, 2, (1993).
- Tennen H., Suls J., Affleck G., Personality and daily experience: The promise and the challenge. *Journal of Personality*, 313-337, 3, (1991).
- Tomaszewski T., *Ślady i wzorce*. WSiP, Warszawa, 1984.
- Psychologowie uważają, że rozwiązanie tych problemów w odwiecznym i opowieściennym celu profilaktycznym i optymalizującym procesy nauki i wychowania. Z kolei realizacja tych celów stworzy dobrej części dzieci i młodzieży szansę rozwoju ich możliwości i wpłynie w wielu przypadkach na całą karierę szkolną a także późniejszy bieg życia.

Romuald Derbis

Understanding qualities attributed to life by studying and unemployed young people

Summary

The first part of this article contains considerations on sources of qualities attributed to life. Objective and subjective methods of examining quality of human life are presented, stressing the value of the latter ones.

The second part contains results of a survey conducted among studying and unemployed young people on their understanding of values that are essential for acquiring a sense of wellbeing. Both groups attach importance to values connected with family life and good health. Unemployed young people attribute more importance to liberty of doing as they wish and material goods. Young people, especially those unemployed consider hedonistic aspects of life as being of least importance.

Można także badać jak na określonych parametrach przywykła i spowolniona jest własna życia. W tym przypadku człowiek, ten dokonuje ocen swego funkcjonowania, co w połączeniu z doznawanymi zmianami psychicznymi stanowi o jakości jego życia. Droga ta wydaje się być bardzo obiecująca.